

ŞAİRLERİN SULTANI NÂBÎ

Mehmet KURTOĞLU

Divan edebiyatına adını altın harflerle yazdıran Şair Nâbî, nâm-ı diğer ‘*Urfalı Nâbî*’ klasik şiirimizde hikemiyat ekolüyle yeni bir yol açmış müstesna bir şairdir. Asıl adı Yusuf’tur. Döneminde ‘Ekmel-i Şuara-yi Rûm’¹ ve ‘Melikü’s Şuara’² diye vasıflandırılmıştır. Urfa’da doğan Şair Nâbî’nin doğum tarihi kesin değildir. Onun şiirlerinden ve yazdıklarından anladığımız kadarıyla çocukluk ve gençlik yılları Urfa’da geçmiştir. Prof. Dr. Abdulkadir Karahan biyografik incelemesinde Nâbî’nin doğum yılını h.1052/m.1642 olarak vermektedir. Ahmet Kabaklı’nın Türk Edebiyatı Ansiklopedisi’nde ise, 1640 olarak geçmektedir. Ayrıca Karahan, söz konusu eserinde Nâbî’nin şiirlerine dayanarak onun evladı resul olduğunu söylemektedir.³

Nâbî’nin Urfa’da Hacı Gaffarzadeler veya Karakapıcılar ailesinden olduğuna dair iki rivayet bulunmaktadır. “Kardeşi Seyit Ahmet’in el yazması bir el fütuhâtü’l-Mekkiye’nin iç kapağına yazdığı kayıttan anlaşıldığına göre babasının adı Seyyid Mustafa, dedesi Seyyid Mahmid, dedesinin babası Seyid Muhammed Bakır ve onun babası Şeyh Ahmed-i Nâkşibendî’dir. Bir rivayete göre, ergenlik yaşlarındayken Yakup Halife/ Kalfa adında bir şeyhe intisap ederek tasavvufa yönelmiş, bir süre çobanlığını yaptığı bu şeyh onu İstanbul’a gitmesi için teşvik etmiş, bir başka rivayete göreyse Urfa’da arzuhalcilikle meşgulken mutasarrıfın dikkatini çekerek onun telkinleriyle 1076’da(1666) İstanbul’a gitmiştir.”⁴ Nâbî’nin Urfa’daki hayatı bilinmediğinden onun hakkında anlatılanlar daha çok halk muhayyilesine dayanmaktadır.

Zira İslam Ansiklopedisi’nde, Prof.Dr. Abdülkadir Karahan’ın kaleme almış olduğu Nâbî kitabı ve diğer Nâbî biyografilerinde geçen Nâbî-Yakup Kalfa rivayeti doğru değildir. Araştırmacı Yazar Mahmut Karakaş, Urfa Müzesi’nde ulaştığı bir silsilenâmeye dayanarak Nâbî- Yakup Kalfa hikâyesinin doğru olmadığını ortaya koymuştur. Karakaş; “Silsilenâmeyi okuduğumuz zaman gördük ki, Urfa’da 17.yüzyılda yaşamış birkaç tarikat şeyhinin ismi geçmektedir.

17.yüzyılın kültür yapısını göstermede yardımcı olduğu için büyük bir önem taşıdığı kanâatindeyiz.. Şöyle ki, 17. yüzyılın başlarında halk arasında Şair Nâbî’nin şeyhi olduğu söylenen *Yakup Kalfa*’nın şeyhinin adı ortaya çıkmış oldu. *Yakup Kalfa*, Halveti tarikatı şeyhi olup halifeliği *Halveti şeyhi Şeyh Nâsuh Eyyub el-Ensari (k.s.)*’den almıştır. Bu zat ya Eyyub el-Ensari(R.A.)’ın soyundan gelmektedir veya İstanbul’un Eyyub Sultan semtinden olduğu için bu ismi almıştır. Vefat tarihini bulamadık. Şeyh Nâsuh Efendi birçok halife bırakmıştır, bunlardan biri de Urfalı Yakup Halife’dir. Şeyh Nâsuh Efendi de şeyhliği *Şeyh Sinan İstanbullu*’dan almıştır. Bu zat Sümbül Sinan diye nam yapmıştır ve 1529 yılında vefat etmiştir. Silsile bu şekilde geriye doğru giderek Hz. *Ali (K.V.)* vasıtasıyla *Resulullah Hz. Muhammed (S.A.S.)* Efendimize ulaşmaktadır.

Yakup Halife er-Rûhavî isminin yazıldığı kâğıdın arkasında hicri cemazielahir 1028 yılı yazılmıştır. Miladi tarihe göre Mayıs 1619 senesi etmektedir. Buraya kadar bu silsileyi yazdıran kişinin adı Evsal Dede Halveti diye tanınan Derviş Osman diye geçmektedir. Hüseyin Çelebi’nin oğlu Kâtip Bekir tarafından da kaleme alınmıştır. Buradan itibaren Yakup Halife er-Rûhavî’nin ismi “*Zübdetü erbâbi’t-tarika ve kidvetü ashâbi’l-hakika reisi’s-salikin ve fahrü’l-ârifin Şeyh Yakup Efendi (k.s.)*” diye geçmektedir. Bu isim ayrı bir okla aşağıya indirilmiştir. Böylece artık Yakup Halife’nin şeyhlik yaptığını anlamaktayız. Şeyh Yakup Efendi (k.s.)’ de 18 halife bırakmıştır. Yalnız 1619 yılında hayatta olduğu, yukarıda verdiğimiz tarihten dolayı bellidir. Fakat vefat tarihi bilinmemektedir. Urfa’da bazı kimselerin Şair Nâbî’nin şeyhi olduğunu söyledikleri *Yakup Halife*, acâba gerçekten Şair Nâbî’nin şeyhi midir? Düşüncemize göre bu mümkün değildir. Çünkü Şair Nâbî 1642 yılında doğmuştur. Oysa Yakup Halife’nin bıraktığı halifesinin halifesi olan Şeyh Ramazan Şani 1665 yılında vefat etmiştir. Bir halife, şeyhi vefat etmeden aynı yerde şeyhlik yapamayacağına göre, Şeyh Yakup, kendi halifesinin vefatından önce vefat etmiştir.

Bu bakımdan Şair Nâbî, Şeyh Yakup Efendi’ye ya yetişememiştir veya onun sağlığında çok küçük yaşta olmalıdır. Her iki halde de Şair Nâbî’nin, Yakup Kalfa’nın müridi olması mümkün değildir.

İlerideki araştırmalar bunu daha da aydınlığa kavuşturacaktır. Şeyh Yakup Efendi'nin bıraktığı halifelerin çoğunun Urfalı veya Urfa'ya yakın ilçelerden olduğunu sanmaktayız"⁵ diye yazmaktadır.

Nâbî, Urfa'dan imparatorluğun merkezi İstanbul'a gelmiş fakat umduğunu bulamamış, hayal kırıklığı yaşamıştır. Bu sırada vezir olan Musahip Mustafa Paşa'ya bir methiye yazarak onun himayesine girmiştir. Nâbî bu dönemde kendini ifade ederken duygularını şöyle dile getirmiştir:

*Bir garibim cenâbınâ geldim
Ben ümit ile bâbınâ geldim
Kereminden zeman sir oldu
Fakr devrinde bir fakir oldu"*

Nâbî, Musahip Mustafa Paşa ile birlikte IV. Mehmed'in Lehistan Seferi'ne katılmış, Fetihnâme-i Kamenice adlı eserini kaleme almış ve bu eseriyle Padişah IV. Mehmed'in takdirini kazanmıştır. Edirne'de şehzadeler için yapılan sünnet düğününde bulunmuş ve burada gördüklerini 'Surnâme' adlı eserinde kaleme almıştır. 1678-79 yılında Hac farızasını eda etmek için padişahın izin almış, Mısır valisi Âbdurrahman Abdi Paşa'ya bu konuda bir ferman yazılmıştır. Himaye ettiklerinden biri olup sonradan sadrazamlığa kadar yükselen Rami Mehmed'i de yanına alarak Urfa yoluyla Medine-i Münnevvere'ye varan Nâbî'nin, "*Sakın terk-i edebden kûy-ı Mahbûb-i Hudâ'dır bu*" mısrasıyla başlayan ünlü nâ't gazelini bu sırada kaleme aldığı kabul edilmektedir. Hac dönüşünde Mustafa Paşa'nın kethüdalığına yükselen şairin '*Tuhfetü'l Hameyn*' adlı eseri bu seyahatin mahsülüdür.⁶

Kendi isteğiyle kethüdalık vazifesinden ayrılan Nâbî, çevresinin vefasızlığından yakınmış ve sitem dolu '*Kaside-i Azliyye*' yi kaleme almıştır. 1683 yılında Mustafa Paşa'nın saraydan uzaklaştırılması üzerine, onunla birlikte Boğazhisar(Seddülbahir)'a gitmiş ve Paşa'nın 1687'de vefatı üzerine Halep'e yerleşmiş ve burada evlenmiştir. Oğulları Ebulhayr Mehmed Çelebi ve Mehmed Emin burada dünyaya gelmiştir. Halep'e vali olarak atanan Baltacı Mehmed Paşa, Nâbî'ye büyük yakınlık göstermiştir. Bu dönemde II. Süleyman ve II. Ahmet'in tahta çıkıp tahttan inişlerine tanık olan Nâbî, sessiz kalmış, II. Mustafa ve III. Ahmed'in tahta çıkışına ise birer cülus kasidesi yazıp yollamıştır. Padişah III. Ahmed, Nâbî'yi eskiden beri tanıyıp sevdiğinden ona hediyeler göndermiştir. 1706 yılında Çorlulu Ali Paşa tarafından malikânesi elinden alınan ve aylığı kesilen Nâbî, çok üzülmüş ve bunun üzerine meşhur "*Bağ-ı dehrin hem hazanın hem baharın görmüşüz*" diye başlayan meşhur gazelini yazmıştır.⁷

1710 yılında ikinci kez sadrazamlığa getirilen Baltacı Mehmet Paşa, İstanbul'a giderken Nâbî'yi de beraberinde götürür. Nâbî, böylece uzun yıllar hasretini çektiği İstanbul'a yerleşmiş olur. Nâbî'nin İstanbul'a gelişi dönemin birçok şairi tarafından sevinçle karşılanır. İstanbul'da yeniden devlet görevi alan Nâbî, iki yıl sonra vefat eder. Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilir.

KAYNAKÇA

¹ Anadolu şairlerinin en mükemmeli demektir.

² Şairlerin Sultanı demektir.

³ Bakınız, Nâbi Abdülkadir Karahan Sh. 3, Kültür Bak, Yay. Ank ara, 1987.

⁴ Abdülkadir Karahan, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Nâbi Maddesi, Cilt 31, sh.258, İstanbul, 2006.

⁵ Mahmut Karakaş, Seyir Kültür Sanat Dergisi, Sayı 11-12, 2005,

⁶ Abdülkadir Karahan, sh.258

⁷ Abdülkadir Karahan, age. sh.258